

Miért szeretné a Szegedi Tudományegyetem felvenni Szent-Györgyi Albert nevét?

Indoklás

A Szegedi Tudományegyetem történetét Báthory István 1581. május 12-i egyetemalapító okleveléig tudja visszavezetni, hiszen ez az oklevél rendelkezett a szegedi egyetem jogelődjének tekintett, akkor még két karral elinduló, kolozsvári egyetem megalapításáról. Egyetemünk tehát abban a kivételes helyzetben van, hogy közel négyszázötven éves fennállása óta számos kiváló oktatóval, hallgatóval büszkélkedhet, akik munkásságukkal fémjelzik az egyetemünkön folyó oktatás, kutatás színvonalát. Ha csupán az elmúlt száz év kiemelkedő egyéniségeit tekintjük át, már akkor is a bőség zavarával küzdünk, hiszen egyetemünk a bölcsészettudományok, társadalomtudományok, élő- és élettelen természettudományok, jogtudományok terén olyan kiválóságokat adott a világnak, mint Haar Alfréd és Riesz Frigyes matematikus, Bay Zoltán fizikus, József Attila, Radnóti Miklós, Sík Sándor költő és irodalomtörténész vagy Hetényi Géza, Jancsó Miklós orvos, Búza László vagy Pólay Elemér jogtudós és folytathatnánk a sort, a teljesség igénye nélkül, számszerűleg nem is tudjuk meddig.

Névválasztásunkban azonban egy fontos vezérelvet szeretnénk követni. Olyan egyéniséget szándékozunk választani, aki hosszú ideig kötődött Szegedhez, személyiségével kitörölhetetlen nyomokat hagyott az egyetem szellemiségében, aki nemcsak tudósként, hanem emberként is példaértékű munkássággal rendelkezik. Egyetemünk az utóbbi időben a nemzetközi rangsorokban kiváló helyet vívott ki magának, tehát célszerű lenne, ha a névadónk egy nemzetközileg is elismert személyiség lenne, akinek nevét tudományos körökben, de hétköznapi értelemben is jól ismerik. Bátran állíthatjuk, külföldön hosszabb ideig dolgozó kutatóink a tanúság erre, hogy Szent-Györgyi Albert neve az egész világon ismert, hiszen Nyugat-Európától Japánig munkássága. a nemzetközi kultúrkincs része. Megítélése kiváló, nemzetisége köztudottan magyar és még az is ismert, hogy a kommunista diktatúra elől emigrálni kényszerült.

Nekünk, egyetemi vezetőknek ez önmagában még sem lenne elég, hiszen egyetemünk diákokat oktat, vértéz fel a legkorszerűbb szaktudással és készít fel az életre. Egyetemünknek ebben a küldetésében sem találunk keresve sem jobbat Szent-Györgyi Albert példájánál, hiszen Szent-Györgyi szakmai munkájának egyik legfontosabb motiválója volt a fiatal kutatók kinevelése. Egyenrangú félként tekintett rájuk, nagy bizalmat előlegezett számukra és

minden lehetőséget megadott nekik, hogy tehetségüket kibontakoztassák. Segítőkézsége odáig terjedt, hogy nemcsak ötletekkel, instrukciókkal látta el őket, hanem segített a munkájuk angol nyelvre fordításában (ekkor még Szegeden sem volt angol nyelvű tanárképzés), nemzetközi kapcsolatainak köszönhetően mindegyiküket elküldte külföldre, a legjobb kutató helyekre dolgozni és cserébe még azt sem várta el, hogy az ő nevét feltüntessék az elkészült munkákon.

De hogyan is került Szegedre a budapesti születésű és az egyetemet ott elvégző fiatal kutató? Igen nagy kerülővel, mivel az I. világháború és Tanácsköztársaság utáni családi vagyonvesztés és a megélhetés kilátástalansága kényszerítette a nemesi származású fiatal orvost külföldi munkavállalásra. Bejárta a környező országokat, majd Németországban, Hollandiában, később Cambridge-ben vált ismert kutatóvá, amikor megkereste őt Klebelsberg kultuszminiszter munkatársa, Magyary Zoltán és hazacsábította Szegedre. Nem véletlenül ide, hiszen egy szegedi professzor Issekutz Béla ajánlotta az ígéretes tehetségű fiatal tudóst Klebelsberg figyelmébe és Klebelsbergnek éppen ezzel a vidéki várossal voltak távolabbi tervei. Szent-Györgyi 1928-ban olyan „nyilvános egyetemi tanári állásra” kapott ajánlatot, amit nehéz lett volna visszautasítania, hisz határozatlan idejű munkaviszony volt, alapítványi támogatással és nagy kutatói önállósággal. Szent-Györgyi hivatalosan tehát 1928-tól 1945-ig, 17 évig volt tanára a szegedi egyetemnek, olyan politikai körülmények között, amelyek mindenki emberségét próbára tették és színvállásra készítették. Munkája kezdetén közeli barátságba került Klebelsberggel is, aki Szeged város országgyűlési képviselőjeként a város jelentős anyagi támogatásának birtokában éppen a város legnagyobb volumenű tudományos beruházását hajtotta végre. Kultuszminisztersége alatt épültek fel a Klinikák és a Dóm téren ma is működő kutató laboratóriumok, hogy csak a legnagyobbakat emeljük ki. Egyetemünk nagyon nagy tisztelettel adózik Klebelsbergnek, a kultuszminiszternek is, ezért intézményünk központi bibliotékája az Egyetemi Szenátus döntése értelmében 2011. óta az ő nevét viseli. (Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Egyetemi Könyvtára)

Szent-Györgyi már hazatelepülésekor megfogalmazta máig ható tanári és tudósi ars poeticáját: „hasznosabb lehetnék és így nagyobb szükség lenne rám Magyarországon, mint bárhol máshol.... Az országnak nagy szüksége van olyan kutatókra, akik képesek tanítani és bátorítani a fiatalokat, új tudományos iskolákat alapítanak és ezáltal egy új fiatal kutatónemzedéket nevelnek a jövő számára.”

Szent-Györgyi tudományos tevékenysége a szegedi egyetemen tehát 1930-ban kezdődött és máig hat. Ahhoz, hogy ezt a látszólagos ellentmondást megértsük az egyetem fogalmából kell kiindulnunk. Az 'universitas' latin szó, és egyetemességet, összességet jelent. Amíg

kezdetben a tudományt művelők összességét értették alatta, később a tudomány ágainak összességét, egyfajta tudományos teljességre törekvő igényt hivatott kifejezni A szegedi egyetemnek, akkori nevén Ferenc József Tudományegyetemnek 1930-ban négy kara, 1940-ben három kara működött, mivel a kolozsvári egyetem visszafogadása után az Állam- és Jogtudományi kar Kolozsvárott maradt. Szent-Györgyi azonban egyetemi tanárként sohasem csak a saját tudományát vagy karát támogatta, népszerűsítette, hanem kiállt valamennyi tudományág egyenlősége, és a művészetek tudományokkal való egyenrangúsága mellett. Sőt, saját életvitelével mutatott példát arra, hogyan fogadjuk be a művészeteket, az irodalmi alkotásokat a mindennapi életünkbe. Hallgatóival rendszeresen eljárt koncertekre, színházba, moziba. Az így szerzett élményeiket a mindennapi délutáni közös teázások során beszélték meg. De a szellem művelése mellett ugyanolyan fontosnak tartotta a test karbantartását, edzését is. *A sport nemcsak testnevelés, hanem a léleknek is legerőteljesebb nevelő eszköze. [...] A sport megtanít a legfontosabb polgári erényekre: az összetartozásra, az önfeláldozásra, az egyéni érdek teljes alárendelésére, a kitartásra, a tettekre készségre [mindenekelőtt a 'fair play' a nemes küzdelem szabályaira. A sport tehát a nevelés eszköze, ennek a segítségét is igénybe veheti az egyetem nevelő munkájában.]* – nyilatkozta az Országos Testnevelési Kongresszuson 1930-ban Klebelsberg oldalán elmondott beszédében. Tanítványok visszaemlékezésének sokaságából tudjuk, hogy Szent-Györgyi minden nap együtt sportolt tanítványaival, ezek voltak az ebéd utáni röplabda vagy egyéb labdajátékok. Szent-Györgyit ezen a kultúra egésze iránti nyitottsága miatt szokás „*reneszánsz emberként*” is nevezni, hiszen pedagógiai törekvéseit az emberi teljességre való törekvés hatotta át.

Szent-Györgyi azonban nem csupán ezzel a pedagógiai modellel támogatta a szegedi egyetemet, hanem konkrétan anyagilag is. Klebelsberggel közösen sikeresen tárgyaltak a Rockefeller Alapítvánnyal, aminek eredményeként a Ferenc József Tudományegyetem 155000 dollárt kapott kutatási felszerelésekre és azok karbantartására a természettudományi és orvosi tanszékek, klinikák felszerelésére. Berecz János egyetemi tanár írja visszaemlékezéseiben, hogy így került minden klinikára röntgen, EKG, laboratórium, könyvtár, konyha, mosoda.

Szent-Györgyi Nobel-díja fényesen igazolta a Klebelsberggel közösen tett erőfeszítések sikerét. A Szegeden folyó Szent-Györgyi életműkutatás eredményeinek köszönhetően tudjuk, hogy a díj nem csupán tudományos dicsőséget hozott az egyetemnek és hazánkknak, hanem jelentős anyagi gyarapodást is Szegednek és környékének. A világpiacon ugyanis a hír hatására nagyon megemelkedett a magyar fűszerpaprika iránti kereslet, ami az országnak 2 millió pengő tiszta bevételt eredményezett, melynek nagy része Szegedet gyarapította. Város

és egyetem ilyen példaértékű együttműködése is nagyban motivált bennünket a névválasztásban.

Szent-Györgyi egész egyetemi működése alatt egy gyökeresen új oktatói magatartást honosított meg a szegedi egyetemen. Közvetlen, segítőkész, nagyvonalú, együttműködő, a tudományos igazságért minden áldozatra kész, a születési vagy bármilyen előjogokat elvető, a munkával való érvényesülés elvét a napi gyakorlatban megvalósító kutató példáját. A tudomány iránti óriási lelkesedésével munkatársait is magával ragadó tudós nagyon sok együttműködő partnert talált magának a szegedi egyetemen. Tanártársai örültek a vele való együttműködésnek, mert ötleteivel, lelkesedésével, sőt nemzetközi kapcsolataival előre lendítette mindenki munkáját. Ki kell emelnünk azt, hogy Szent-Györgyi 1936-os Nobel-díj ajánlásait is túlnyomó részt szegedi kollégáinak köszönhette. Szent-Györgyit abban az évben összesen 9 (!) szegedi kollégája terjesztette elő a díjra és két debreceni, akik régebben szintén Szegeden dolgoztak vele. (Közismert az a tény, hogy legyen bármilyen kiváló egy tudományos eredmény, ha nincs ajánlás a svéd akadémia felé, soha nem lesz Nobel-díjjal jutalmazott.) A magas jelölésszám azt is mutatja, hogy egyetemünkön milyen nagy számban dolgoztak abban az időben is a Nobel-díj bizottság által szakmai tekintélyként számontartott tudósok, hiszen ajánlást is csak a Nobel-bizottság által felkért személyek adhatnak be. Bennünket, egyetemi vezetőket ez a példaértékű munkatársi együttműködés is a Szent-Györgyi név felvételére ösztönöz.

Az egyetem feladatáról, küldetéséről ma is sok, szerteágazó vélemény van. Ezen a területen is Szent-Györgyi meglátásait szeretnénk példaként magunk elé állítani. Szent-Györgyi és mentora, Klebelsberg egyhangúan az egyetem humboldti eszméje mellett tették le a voksukat. Ez alapján az egyetem feladata oktatás és kutatás egyszerre, ami az individuum méltóságára, önállóságára épül. Tehát az egyetem feladata egy bizonyos szaktudás átadása, de a tudományos ismeretek további folyamatos gyarapítása, kutatása is. Mindezen tevékenységek során emberformálás, azaz nevelés is történik. Mai pedagógiai ismereteink alapján tudjuk, hogy a nevelésben a személyes példaadásnak van a legmagasabb határfoka. Névválasztásunkkal egyetemünk valamennyi oktatója elé Szent-Györgyit, tanárpéldaképként is szeretnénk állítani.

Köztudott, hogy Szent-Györgyi kollégái bizalmából egyetemvezetői feladatokat is ellátott. az 1934-35-ös tanévben a Ferenc József Tudományegyetem Orvostudományi Karának dékánja, majd az 1940-41-es tanévben az újonnan alapított Horthy Miklós Tudományegyetem első rektora lett. Egyetemvezetőként is állandóan foglalkoztatta a diákság nevelésének, legfőképp az oktatásnak a problémája. Páratlan éleslátással érzékelte, hogy a tudományok fejlődésével

egyre nagyobb teret kap az oktatásban is a szakoktatás, azon belül is a specializáció. Az egyetem feladata mindig a legfrissebb és jól hasznosítható, ma úgy mondanánk, hogy „know-how”-jellegű tudás átadása. Intézményünkben az oktatás folyamatosan ebben a szellemben folyik.

Szent-Györgyi pedagógiai elveinek gyakorlati megvalósulására rektorsága idején kapott a legnagyobb lehetőséget. Miközben irányelvként tartotta az egyetem „keresztény” és „nemzeti” orientáltságát, a diákok szervezkedését leendő hivatásuk alapján, nem vallási alapon valósította meg. Így jöttek létre a Szegedi Egyetemi Ifjúsági Szervezet keretein belül tanárjelölt, vegyész, orvos és gyógyszerész szakcsoportok. Nagyon nagy hangsúlyt fektetett a diákok szabadidejének kulturált és hasznos eltöltésére. Ezért diákklubbot alakított ki a számukra, ahol különböző helyiségekben olvasni, sportolni, beszélgetni lehetett. Reneszánsz emberként támogatta énekkar működését, színjátszó csoport létrehozását és Shakespeare tragédiájának színrevitelét, amelynek próbáin Sík Sándor íróbarátjával személyesen is részt vett. A nevelésben a harmonikus emberi személyiség kialakítását tartotta célnak, amihez *„az irodalmi és zenei képzés ugyanolyan szükséges, mint a társadalmi erények gyakorlása.”*

Az egyre erősödő szélsőjobboldali gondolkodás elleni küzdelemben az egyetem feladataként az önálló gondolkodásra és véleményalkotásra képes, politikai eltévelyedésekre nem reagáló, kellő szaktudással felvértezett fiatalság nevelését tűzte ki célul. Egyetemi vezetőkként mi sem tudnánk ehhez többet és jobbat hozzátenni.

Egyetemünk tudományegyetem, Szent-Györgyi későbbi munkásságában is folyton kereste a tudomány helyét, szerepét a társadalom formálásában. Vallotta, hogy a politika és a tudomány nagyon szoros együttműködésére van szükség, sőt a tudománynak át kell hatnia a politikát. Egyetemünk ezen alapgondolat szellemében vesz rész jelenleg is a járványellenes küzdelemben matematikusaink számításaival és klinikáink orvosainak nemzetközileg is elismert szakmai munkájával.

Szent-Györgyinek 1947. májusában egy baráti figyelmeztetés hatására azonnal el kellett hagynia hazánkat, mert a kiépülő kommunista diktatúra útjában állt rendszerkritikája, népszerűsége. Ha nem ezt teszi, Rákosiék börtönében végezte volna. Úgy gondoljuk, hogy nagyon méltó kárpótlás lenne számára, ha róla nevezhetnénk el azt az intézményt, amiben még bátran hangot adhatott politikai nézeteinek és ahol munkássága legjavát végezte.

Hazaszeretetét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy amerikai emigrációjában soha senkinek nem árulta el a kommunista rendszer alatti hányattatásait. Mikor hazajött egy magyar újságírónak beszélt csupán erről. (Az egyetemünkön közelmúltban született Szent-Györgyi politikai tevékenységéről szóló PhD értekezés tárja fel forrásokkal argumentálva ezt aényt.)

Szent-Györgyi hazaszeretetét és emberi nagyságát bizonyítja, hogy emigrációjában nagyon sok honfitársának nyújtott menedéket tenger melléki (Woods Hole) otthonában. Hazájáról szólva több írásában is kiemelte, hogy Magyarország az egyedüli olyan ország a világon, ahol a tudásnak a hétköznapi ember értékrendszerében is kiemelt helye, becsülete van.

Szellemisége tovább élt egyetemünkön, nem véletlenül küldtek neki 1956 novemberében a forradalmat támogató szegedi professzorok Amerikába egy segélykérő táviratot. Ebben Pólay Elemér jogászprofesszor, Korpássy Béla orvosprofesszor, Fodor Gábor vegyészprofesszor és Baróti Dezső rektor arra kérték a Nobel-díjas tudóst, hogy emelje fel szavát a világ tudósaihoz a várható szovjet beavatkozás ellen. A november 4-i távirat fő gondolatait Szent-Györgyi kérésére a New York Times másnapi száma (1956. november 5.) azonnal leközölte, és Szent-Györgyi arról is gondoskodott, hogy a teljes szöveg a Nature című folyóirat következő számában (november 17.) is megjelenjen. A későbbiekben pedig a New York Times hasábjain mindig szót emelt a magyarországi forradalmi események mellett, állandóan sürgetve a nemzetközi beavatkozást a demokrácia védelmében. *nincs magyar kormány. Senki nem választotta meg Kádárt, aki csak szovjet ügynök, a szovjet hadsereg képviselőjében.*” - állította harciasan.

Talán kevésbé ismert, hogy Szent-Györgyi kutatóként óriási spektrumát próbálta ki a tudományoknak. Orvosként végzett, vegyészként doktorált, élettani Nobel-díjat kapott, biológusként izomkutatásokat végzett, megalapítója lett a szubmolekuláris biológiának és az USA egyik legjelentősebb rákkutatójaként volt számontartva. Kutatóként mindig vonzotta az új és jelentős téma, akár önmaga képességeinek meghaladására árára is. Mai fogalmainkkal élve az élethosszig tartó tanulás, képzés, kutatás legkiemelkedőbb képviselője volt. Tehát nem csupán oktatói, hanem kutatói mentalitása is példaértékű egyetemünk oktatóinak, kutatóinak. Az USA-ban munkájával és közéleti aktivitásával olyan nagy respektust vívott ki magának, hogy 1978-ban J. Carter elnök a magyar Szent-Koronát és a koronázási jelvényeket hazaszállító küldöttség tagjának is felkérte.

Összegezve, egyetemünk vezetésének határozott meggyőződése, hogy Szent-Györgyi Albert orvos, biokémikus nevének fölvétele, ahogy a fentiekből is kitűnik, részünkről nagyon megalapozott kérés. Ezzel a gesztussal nemcsak intézményünk oktatóinak és hallgatóinak állíthatnánk kivételes és követendő példaképet, hanem a magyar kultúránk gyarapodását és egész nemzeti kultúránk, tudományunk nemzetközi megbecsülését is szolgálni szeretnénk.

Szeged, 2020. október 14.
vezetősége

A Szegedi Tudomány Egyetem